

Hâlidîyye'den Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi, İstanbul'dan kendisine Nakşibendî icâzetnâmesi gönderdi. 1886 yılında Üsküp'te üçüncü devre Melâmîliğinin piri Seyyid Muhammed Nürü'l-Arabî ile görüştü. Muhammed Nürü'l-Arabî kendisine "teberrüken" icâzet verdi. Amiş Efendi, Nürü'l-Arabî'den sonra zamanın en büyük Melâmîsi olarak tanındı.

Amiş Efendi aslen Şa'bâniyye tarikatına mensuptu. Kirk yılı aşan irşad faaliyetini süresince tâliplere Halvetî, nâdir olarak da Nakşibendî icâzetnâmesi verdi. Tarikatların merasim, âdâb ve erkânından uzak kalarak sâlikleri melâmetle irşad etti. Böyle olmasına rağmen müridlerinin bu adı kullanmalarını şiddetle yasakladı. Kendisinden ders ve inâbe isteğinde bulunanlara tevbe ve istiğfar etmelerini, Kur'ân-ı Kerim okumalarını söyleyen Amiş Efendi müridlerini halvet, riyâzet gibi bedenî mücadelelerle meşgul etmez, onların mâneviyatını terbiye etmek için kendi **teveccüh***ünü yeterli göürdü. "Mücâhedâtın bir kısmını Kuşadalı kaldırdı, mütebâkisini de ben ref'ettim" dediğini nakleden Sâdık Vîcdânî, ona bir tarikat kurucusu nazarıyla bakılabileceğini söylemektedir. Ahmed Amiş Efendi'nin müridleri ve yakınları arasında Bursalı Mehmed Tâhir, müderris Babanzâde Ahmed Naim, Ahmed Avni Konuk, Hüseyin Avni Konukman, İsmail Fenni Ertuğrul, Abdülaziz Mecdi Efendi [Tolun] gibi önemli şahsiyetler yer almaktadır. Yaklaşık 113 yaşında, damadı Ahmed Naim Bey'in Şehzadebaşı'ndaki evinde 9 Mayıs 1920 tarihinde vefat etti. Vefatına Evrenoszâde Sâmi Bey, "Gitti gülzâr-ı cemâle pîr-i efrâd-ı cihân" (1338) mısraıyla tarih düşürmüştür. Cenaze namazını Abdülaziz Mecdi Efendi kıldırdı ve türbedarı olduğu Fâtihi Camii hazîresine defnedildi. Mezar taşındaki yazı, müridlerinden Evrenoszâde Sâmi Bey'indir. Ahmed Amiş Efendi eser bırakmadı. Abdülbaki Gölpinarlı, Ahmed Avni Konuk'un Amiş Efendi'nin sohbetlerinde tuttuğu notların kendisinde olduğunu kaydetmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Bâbü'lî Evrak Odası, nr. 347352; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, IV, 110; Sâdık Vîcdânî, *Tomar-Melâmîlik*, s. 101-104; a.mlf., *Tomar-Halvetiyye*, s. 81-82; Osman Nuri Ergin, *Balikesirli Abdülaziz Mecdi Tolun*, İstanbul 1942; Abdülbaki Gölpinarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Atasözleri ve Deyimler*, İstanbul 1977, s. 380.

NİHAT AZAMAT

AHMED ÂRİF EFENDİ

(bk. ÂRİF EFENDİ, Filibeli).

AHMED ÂRİFİ PAŞA

(bk. ÂRİFİ AHMED PAŞA).

AHMED ÂSİM, Mütercim

(bk. ÂSİM EFENDİ, Mütercim).

AHMED b. ÂSİM el-ANTÂKÎ

(أحمد بن عاصم الانطاكي)

(ö. 239/853)

İlk devir sûflerinden.

Tebeu't-tâbiine yetişti. Fudayl b. İyâz ve Hâris el-Muhâsibî başta olmak üzere ilk sûflerin çoğu ile görüştü. Bişr el-Hâfî ve Serî es-Sakatî ile çağdaş olup Ahmed b. Ebû'l-Havârî ve Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin mürididir. Kaynaklarda adı hadis râvileri arasında da yer alır. Hamdûn el-Kassâr'dan önce nefsi kınama (**melâmet***) konusunda söz söyleyen ilk sûflilerden sayılan Antâkî'nin L. Massignon'a göre tasavvuf tarihindeki asıl değeri, nefis muhasebesi usulü ile ilgili görüşleridir. Şeyhi Hâris el-Muhâsibî'nin ortaya koyduğu, iç tecrübe yoluyla nefis muhasebesi usulünü geliştiren Antâkî'nin *Kitâbü's-Şübühât ve Kitâbü Devâ'i dâ'i'l-kulûb ve ma'rifeti himemi'n-nefs ve âdâbihâ* adlı iki risâlesi olduğu rivayet edilmekte ise de bunların ona ait olması şüphelidir. Bazı kaynaklarda Ebû Nuaym'ın Antâkî'nin bu ikinci risâlesinden iktibaslar yaptığı, Gazzâlî'nin de ondan sık sık bahsettiği belirtilmektedir. Risâleleri keşfeden Sprenger bunların ona ait olmayıp şeyhi Muhâsibî'den naklen yazıldığını söylüyorsa da Massignon bu eserlerin nakilden ibaret olmadığını ve Antâkî'ye ait bulunduğunu savunmaktadır. *Hilyetü'l-evliya*³ ve *Tezkiretül-evliya*⁴daki hal tercümesinde nakledilen sözleri, Muhâsibî'nin *Kitâbü'l-Hâlve*'sinden parçalar ihtiva etmektedir.

Antâkî'nin ilgi çekici bir yanı, mârifet ve hayâ kavramları için yeni bir anlam arayışı içinde olmasıdır. O, mârifeti imana benzeterek tasdik, ikrar ve hayâ olmak üzere üç kısımda mütalaa eder. Allah'ı tasdik mârifetiyle değil, hayâ mârifetiyle tanımak lâzımdır. Allah'ı ik-

rar mârifet değildir, gerçek mârifet onu tanıdığın zaman hayâ etmektir. Bu duruma göre hayâyî ortaya koyan mârifet, Allah'ın dil veya kalp ile tasdikine dayanan mârifetten üstündür. Tasdik ve ikrar mârifetleri muteber olmakla birlikte isyan ve günah ihtimali taşır; hayâ mârifetinde ise isyan ihtimali ortadan kalkmıştır. Antâkî, ameli Allah'a yakınlık kavramı ile birlikte ele alır ve amelsizlik için isyan tabirini kullanır. İnsanın maddî yapısıyla ilgili olanlara **zâhirî isyan**, ruhî ve mânevî yapısındaki itaatsizliklere de **bâtinî isyan** adını verir ve Allah'a yakınlığın ilk şartının bâtinî isyanı terketmek olduğunu söyler. O, insanî iradeyi hareket noktası olarak ele alıp kul-Allah doğrultusunda sistemli bir fikrî faaliyeti savunan kelâmî tavra karşılık, ilâhî iradeyi esas alan Allah-kul istikametinde gerçekleşen ruhî ve mânevî başarı üzerinde durmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

el-Cerh ve't-ta'dil, II, 66; Sülemî, *Tabakât*, s. 137-140; Ebû Nuaym, *Hilye*, IX, 280-297; Kuşeyrî, *er-Risâle*, s. 125, 485; Hucvîrî, *Keşfu'l-mahcûb: Hakikat Bilgisi* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, s. 228; Attâr, *Tezkiretül-evliya* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1985, s. 444-445; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, IV, 277-278; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ*⁵, X, 409-410; XI, 487-488; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 318; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, s. 115, 143-144; Şârânî, *e't-Tabakât*, I, 83; Münâvî, *el-Kevâkib*, I, 197-198; L. Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, Paris 1922, s. 204; Sezgin, *GAS*, I, 538; Sprenger, "Notice on the Davâ' dâ' al-kulûb of Muhâsibî", *JRAS* (1856), s. 133-150; J. Van Ess, "Muhâsibî", *IA*, VIII, 507-510.

MUSTAFA BILGIN

AHMED ÂSİM EFENDİ,

Gümölcinelî

(ö. 1911)

Son devir Osmanlı âlimi, kazasker, huzur dersi mukarriri.

1252'de (1836-37), Gümölcine sancağına bağlı Sultanyeri kazasının Terziviran köyünde doğdu. İlmiye sınıfına mensup bir aileden gelmektedir. Babası Terziviran köyündeki Medrese-i Kebîr müderrislerinden Müderriszâde Mehmed Efendi'dir. Ahmed Âsım, hepsi de dersiâm olan dört erkek kardeşin ikincisidir.

Küçük yaşta yetim kalan Ahmed Âsım, köyündeki sıbyan mektebinde başladığı öğrenimine yine buradaki medresede